

ARC ÉS ÁLARC

A HAMVAS INTÉZET NEGYEDÉVES FOLYÓIRATA // I. ÉVFOLYAM 1. SZÁM

**KOMMUNISTA
ÁLLAMBIZTONSÁG**

**BIZTONSÁG-
KUTATÁS**

**SZELLEM-
TÖRTÉNET**

2017. **NYÁR**

TALLER JÁNOS

„Gyorsított eljárás”

Adalékok az 1946-os solymári kitelepítés történetéhez

A mai felgyorsult világunkban természetesnek vesszük, hogy rövid időn belül hozzájuthatunk szinte bármilyen kívánt információ(k)hoz. Az e-mailek, az okostelefonok és az internetes ügyintézés révén akár pár órán belül a kért adatok birtokában lehetünk. De néha még ezt a pár órát is túl lassúnak érezzük. Várni kell. Ilyenkor mindig jól jön egy kedves ismerős, egy régi barát vagy barátnő, aki pont ott dolgozik és segíteni tud az ügymenet „felgyorsításában”. Például: tudja kihez kell fordulni, esetleg saját kézbe veszi az ügyünket és végigviszi, vagy csak figyelemmel kíséri, stb. Azaz kérelmünket kérésére „gyorsított eljárásban” intézik. Ilyen barátokra, ismerősökre elődeinknek is szüksége volt. Például az 1946-os német kitelepítések idején, amikor nagyon nem volt mindegy, mikor érkezik meg a Központi Statisztikai Hivatalból (KSH) az igazolás arról, hogy az 1941-es népszámláláskor milyen anyanyelvűnek – és a magyar összeírások történetében először –, milyen nemzetiségűnek vallotta magát az illető. Ha magyar nemzetiségűnek és anyanyelvűnek vallotta magát, nem volt a Waffen-SS¹ vagy a Volksbund² tagja, és nevét sem németesítette vissza, már „nyugodtan” alhatott, nagy valószínűséggel elkerülte a kitelepítést.

63

Ha azonban csak egy helyen németet írt, már azzal kellett számolnia, hogy kitelepítésre fog kerülni.

Ezért fordultak a solymári svábok a Központi Statisztikai Hivatalban dolgozó ismerőseikhez, barátaikhoz, abban bízva, hogy segítségükkel napokon belül megtudják, minek vallották magukat 1941-ben. Ne kelljen a postára várniuk, és még véletlenül se kallódjon el a rendkívül fontos irat.

TÖRTÉNELMI ELŐZMÉNYEK

A tragédiákkal terhes XX. század bővelkedett olyan történelmi eseményekben, melyek emberek, családok és országok sorsát határozták meg. Ilyen esemény volt a magyarországi németek számára a szülőföldjükről való elűzésük. A svábok kitelepítésének ötlete nem 1945-ben fogant meg először. Több előzménye is volt. Adolf Hitler a „nem tartható” német népcsoport-töredékek „hazahozatalának” tervét 1939. október 6-án ismertette a Reichstagban. Az ötlet kiváltotta Horthy Miklós kormányzó tetszését is.

Magyarországon németellenes légkör már az első világháborút megelőzően is létezett, azonban a politika fősodrába a Horthy-korszak alatt került be. A politikusok és az értelmiségiek egy része kifejezetten tartott a trianoni Magyarország legnagyobb lélekszámú kisebbségétől. Ők legalább annyira félték a sváb befolyástól, mint a zsidók térfoglalásától. A harmincas évek végén merült fel a magyar politikai elit körében az itt lakó németek áttelepítésének gondolata. A már említett, 1939. október 6-i Hitler-beszéd után Horthy a Führernek írt november 3-i levelében repatriálásra ajánlotta a magyarországi svábokat. Az 1940. január 12-i kormányülésen a kormány tagjai a burgenlandi magyarok áttelepítésének kérdését tárgyalták.³ A németek sem utasították el az ötletet. Szerintük a burgenlandi magyarokat kárpátaljai, míg a magyar elképzelés szerint Sopron-környéki németekre kellett volna kicserélni. Az áttelepülés önkéntes lett volna. A terv végül nem valósult meg, mivel a későbbiekben egyik fél sem forszírozta a kérdést. A miniszterelnökség által felügyelt és irányított Nemzetpolitikai Szolgálat⁴ a Volksbund gyengítésére és visszaszorítására használta a Hitler által felvetett és a magyarországi németek körében nem túl népszerű áttelepítés ötletét.⁵

Gerhard Seewann történész abban látja a negyvenes évek elején folyó kitelepítési viták jelentőségét, hogy ezek vezettek el a magyarországi németek elűzésének gondolatához, ágyaztak meg annak.⁶ Nemcsak a kormány, hanem az ellenzék is támogatta a kitelepítést. Varga Béla⁷ önkéntes távozásra buzdította a magyarországi volksbundistákat.

Az 1942. november 11-i képviselőházi felszólalásában azt mondta, hogy amennyiben nem érzik jól magukat Magyarországon, akkor azzal az egy batyuval, amivel jöttek, vissza is mehetnek.⁸ Ez a felszólalás alapozta meg a pár évvel későbbi „Egy batyuval jöttek, egy batyuval menjenek” mondatot.

Varga Volksbundról vallott felfogása megegyezett a magyarok többségének véleményével: a volksbundista hazaáruló. Peyer Károly⁹ a Szociáldemokrata Párt XXXIII. kongresszusán, 1942. december 13-án Varga Bélánál sokkal keményebben fogalmazott: „viszont lesz egy réteg, amellyel nem lehet mást csinálni, mint kiszállítani őket az országból, ahogy most ők csinálják szerte Európában”.¹⁰ A II. világháború alatt a baloldali pártokban egyre inkább teret nyert a Peyer Károlyéhoz hasonló felfogás, vagyis az, hogy a háború után meg kell szabadulni az itt élő németektől.¹¹

Ilyen feszült, zsidó- és németellenes légkörben került sor az 1941-es népszámlálásra. Ez a népszámlálás eltért a korábbi magyar népszámlálásoktól. Mélyebb betekintést nyújtott a magyar családok viszonyaiba. Ráadásul a kormány utasítására a népszámlálás kérdéskörét ki kellett egészíteni olyan pontokkal, amelyek politikaiak voltak (nemzetiség, vallás, vallásváltoztatás, felmenők zsidó származása).¹² A kérdőíveket a nemzetiségek nyelvén is kinyomtatták, azaz már a felhasznált lapok is utaltak az illető nemzetiségi hovatartozására.¹³ A visszatért területekkel a nemzetiségek országon belüli aránya megváltozott, és a kormány, de leginkább Teleki Pál miniszterelnök¹⁴ szerette volna látni, hogy kikre számíthat. Valamint a Hitler által korábban meghirdetett „hazatérés” miatt is fontos

„Egy batyuval jöttek, egy batyuval menjenek” – kitelepítés
Forrás: Terror Háza

lett a nemzetiségre való rákérdezés. Ahogyan Tilkovszky Lóránt történész is megfogalmazta: az 1941-es népszámlálás egy „színvallás volt”.¹⁵ Amint kitudódott a nemzetiségre való rákérdezés, a Deutsche Volksbote (a Volksbund lapja) hasábjain kampány indult azért, hogy a magyarországi németek német nemzetiségűnek vallják magukat.¹⁶ Az összeíráskor a magyarországi németek többsége mégis – félve az esetleges áttelepítéstől – inkább magyar nemzetiségűnek és német anyanyelvűnek vallotta magát. Emellett élt bennük a magyar–német identitástudat, és talán nem is értették igazán miről szól a kérdés.¹⁷ A népszámlálás alatt önkényeskedésekre és visszaélésekre is sor került.¹⁸

A népszámlálás tragédiája abban rejlik, hogy 1946. május huszonötödikéig¹⁹ az ekkor megadott nemzetiségi és anyanyelvi adatok is eldönthették az egyének sorsát.²⁰ Ezért gondolhatták a solymári interjúalanyok közül többen azt, hogy a kitelepítésre kerültek fő bűne a német származás felvállalása volt.²¹

AZ 1946-OS KITELEPÍTÉS ELŐKÉSZÍTÉSE ÉS INDOKAI

66

Miután Európában elhallgattak a fegyverek²², a győztes hatalmak Potsdamban konferenciát tartottak.²³ Együtt tárgyalták a magyarországi, a csehszlovákiai és a lengyelországi németek kitelepítését a legyőzött Németországba. Az egyezmény XIII. cikkelye szerint a német lakosságot, vagy annak egy részét át kell telepíteni, ezt szervezeten és emberséges módon kell végrehajtani.²⁴ Ez volt az alapja az úgynevezett Potsdam-legendának, mely szerint a németek kitelepítését a szövetséges hatalmak rendelték el, a magyar kormány csak végrehajtotta azt. Ennek ellentmond, hogy a politikai pártok részéről már Potsdam előtt elhangzottak olyan kijelentések, melyekben a svábok kitelepítését ígérték. Kovács Imre, a Nemzeti Parasztpárt főtitkára felelevenítette Varga Béla szavait, amikor a Szabad Szó című újság 1945. április 10-i számában az alábbi címmel jelent meg az írása: „A svábság egy batyuval jött ide, egy batyuval is menjen”. A Budapesti Nemzeti Bizottság következő napi ülésén a fővárosi földigénylő bizottságok megalakításáról szóló vita során a Parasztpárt és az MKP az SZDP-vel és a PDP-vel (Polgári Demokrata Párt) szemben a svábok kollektíve bűnösségét hangsúlyozták.²⁵

A Volksbund és a Waffen-SS-ben harcoló magyarországi németek pedig újabb ürügyet szolgáltatottak a hazai németiség kitelepítésére. Az 1938-ban megalakított, de csak 1939-től működő Volksbund (VDU) – melynek vezetője az 1946-ban kivégzett

Basch Ferenc²⁶ volt – kulturális egyesületként lett bejegyezve, és csak az 1940-ben megkötött második népcsoportegyezményt követően vált a magyarországi németek kizárólagos képviselőjévé. A VDU a leginkább náci propagandát terjesztő kulturális rendezvények, tanfolyamok stb. szervezésén túl részt vett a magyarországi Waffen-SS toborzásokban is. A toborzásokban való aktív részvétele miatt a svábok többsége lassan elidegenedett az egyesülettől, a tagjait nem egy esetben tetteleg bántalmazták. A solymári Gruber-család²⁷ két férfi tagja közt összeütközésre is sor került: *„A községben lelkes híve volt²⁸ a magyar mozgalomnak és éles ellentétben állott a volksbundistákkal, köztük Jakab fivérével²⁹ is akivel emiatt tettelegességre került sor; fivérért hazaárulónak tartotta.”³⁰*

A magyarországi illegális Waffen-SS toborzások a Volksbund segítségével 1940-ben indultak meg.

A háború révén megnövekedett emberanyagigény miatt a III. Birodalom vezetése a „népi németekre” potenciális tartalékként tekintett.³¹ 1940 és 1942 között folytak az illegális toborzások.

Seres István mindössze öt solymáriról tud, akik 1941-ben önként léptek be az SS-be.³² Ebből az öt főből egyedül Pfeiffer János szerepel (1978-as sorszámmal) *„A Német Birodalom fegyveres alakulataiban az 1944. évi jan. 1. napja előtt szabálytalanul belépett, és magyar honosságukat elvesztett német birodalmi állampolgárok”* felsorolásában.³³ A listákon még az alábbi solymári lakosokat sorolták fel, zárójelben a sorszámuk:

- ① Dauner János (376.)³⁴ – Seres nem említi a könyvében.
- ② John János (1168.)³⁵ – a helyi Volksbund ifjúsági csoportjának alapító elnöke volt.³⁶ Seresnél a *„Hősi halottak”* között szerepel.³⁷
- ③ Woko Károly (két felsorolásban szerepel: 1148-as valamint 3156-os sorszámmal)³⁸ – Seres a *„Bevonultak, de 1945 végéig még nem tértek haza”* listán említi.³⁹
- ④ Schirk Mátyás (955.)⁴⁰ – Seres a *„Bevonultak, de 1945 végéig még nem tértek haza”* felsorolásában említi.⁴¹

A listákon az nem szerepel, hogy melyik évben léptek be az SS kötelékébe. 1942-ben a németekkel történő megállapodás után már legálisan lehetett belépni az SS-be, de ez egyet jelentett a magyar állampolgárság elvesztésével. A csendőrség adatai szerint az első legális toborzaskor Solymárról 21 fő jelentkezett a Waffen-SS-be.⁴² Az 1943-as második toborzás után és még az 1944-es

kényszersorozások előtt léphetett Stampf Antal az SS kötelékébe.⁴³ Az 1945. szeptember elsején készült vallomásában azt állította, hogy 1944 januárjában önként lett az SS tagja.⁴⁴ Csatay Lajos honvédelmi miniszter és Edmund Veessenmayer teljhatalmú megbízott 1944. április 14-én állapodott meg a magyarországi Waffen-SS toborzásokról. A megállapodás értelmében állampolgárságuktól függetlenül a Magyarországon élő népi németeket a magyar állam a Harmadik Birodalom rendelkezésére bocsátja.⁴⁵ A korábbi sorozásoktól eltérően a megállapodás után besorozottak nem veszítették el a magyar állampolgárságukat.⁴⁶ A község előljárósága 1944. május vége felé kapta kézhez a honvédelmi miniszter német sorozással kapcsolatos előírását.⁴⁷ 1944. június 26-án harminc csendőr és egy szakasz honvéd szállt ki Solymárra az SS-sorozás végrehajtása céljából.⁴⁸ Ekkor kényszerintézkedésekre is sor került.⁴⁹ Az SS-be besorozottaknak 1944. augusztus 5-én és 10-én kellett bevonulniuk.⁵⁰

A visszaemlékezések és a levéltárban fellelt vallomások és tanúvallomások szerint a szökéssel vagy elrejtőzéssel próbálkozó besorozottak (valamint az SS-től később megszököttek) felkutatásában a solymári volksbundisták segítséget nyújtottak.⁵¹

68

A Magyar Kommunista Párt solymári csoportja 1945. november 19-én igazolta Baranyai Mihály volt magyar honvédet. Az igazolásában szerepel, hogy Hellebrandt Mátyásné (volt volksbundista) részt vett a felkutatásában és ezen túlmenően szökött SS katonák elfogásában is segédkezett.⁵²

Még tartott a második világháború, amikor az Ideiglenes Nemzeti Kormány kiadta az 1945. évi 600. M.E. számú rendeletet, amely a nagybirtokrendszer megszüntetéséről rendelkezett.⁵³ A rendelet 4. és 5. paragrafusának értelmében a Volksbund-tagok és támogatóik, valamint a hazaárulók földjei elkobzásra kerülnek. Hazaárulók közé tartoztak a nevüket visszánémetesítők, a német fegyveres alakulatok tagjai és a németekkel és fasisztákkal együttműködők. Az 1945 decemberében kiadott 12.330/M.E. számú rendelet⁵⁴ három kitelepítési indoka már a földreform-rendeletben feltűnik. Azonban a földreform-tervezetben felsoroltak birtokai nem voltak elegendők a szomszéd államokból betelepített magyarok és az itthon élők igényeinek kielégítésére.

A „földhiányt” a magyarországi németek birtokaival kívánták megoldani.⁵⁵ Ezért kellett belekerülnie az 12.330. M.E. számú rendeletbe a már említett három indok mellé az anyanyelvnek és a nemzetiségnek.

1945. május 10-én az 1710/1945. M.E. számú rendelettel létrehozták a Népgondozó Hivatalt,⁵⁶ melynek a rendelet 2.§. 5. pontja értelmében az egyik feladata a „*fasiszta németek kitelepítésének végrehajtása*” volt.⁵⁷ 1945. július elsején a Hivatal jogkörét a 3820/1945. M.E. számú rendelettel kiszélesítették.⁵⁸ Az első paragrafusa egyértelműen kimondja, hogy „*A tartós letelepítést igénylő menekültek megfelelő elhelyezése, gondozása és telepítése a Népgondozó Hivatal hatáskörébe tartozik. A Népgondozó Hivatal ezek az 1710/1945. M. E. számú rendelet 2. §-ának 5. pontja alá eső személyek birtokaira telepíti le.*”⁵⁹ A betelepítetteket a kitelepítettek helyére kívánták költöztetni. Létrejöhettek azok a járási bizottságok, amelyek már a nemzethűség szempontjából vizsgálták az egyéneket. A rendelet 13. paragrafusa értelmében szükség esetén azokhoz a németekhez is be lehetett telepíteni magyarokat, akiknek – bár semmilyen hitlerista szervezetnek nem voltak tagjai – a bizottság nem igazolta nemzethűségüket és demokratikus érzelmüket. 1945. december 29-én jelent meg a már korábban említett 12.330. M.E. számú rendelet⁶⁰, melynek első paragrafusa szerint: „*Németországba áttelepülni köteles, az a magyar állampolgár, aki a legutolsó népszámlálási összeírás alkalmával német nemzetiségűnek, vagy anyanyelvűnek vallotta magát, vagy aki magyarosított nevét német hangzásúra változtatta vissza, továbbá az, aki a Volksbundnak, vagy valamely fegyveres német alakulatnak (SS) tagja volt.*”

A rendelet 1946. január 15-én megjelent végrehajtási utasításának⁶¹ értelmében az áttelepítési névjegyzéket az 1941-es összeírás nemzetiségi és anyanyelvi adatai alapján kellett összeállítani, melyet a települések vezetőinek kellett kibővítenie a Volksbund és SS tagokkal.

A rendelet tíz százalékban maximálta a mentesíthetők létszámát. Emiatt rendkívül fontossá vált a Központi Statisztikai Hivatalnál (KSH) lévő népszámlálási adatok ismerete. Emiatt fordultak sokan a KSH-ban dolgozó ismerősökhöz, abban bízva, hogy segítségükkel gyorsabban hozzájutnak az adataikhoz.

AZ IGAZOLÁSOK

Solymár lakosságát is megdöbbentette a németek kitelepítése. Az alispán 1946. január huszonegyedikéi, német kitelepítéssel kapcsolatos rendelkezésének kézhezvétele után a község elöljárói a főispánhoz írott levelükben kérték, hogy az itt élők kerülhessék el a kollektív büntetést.⁶² Dr. Pongrácz István március 22-i

válaszlevelében a nemzethez hű svábok védelmét ígérte meg a jegyzőnek.⁶³ A rendelet megjelenése után 1946. február 9-étől a Nemzeti Bizottság és az előljárárság értekezletein tárgyalták a német kitelepítéssel kapcsolatos teendőket.⁶⁴ 1946 tavaszán⁶⁵ mintegy száz solymári lakost a Budaörsi úton lévő internálótáborba zártak.⁶⁶ Többen ekkor kérték meg a KSH-ban dolgozó Tix Annát, hogy nézzen utána, minek vallották magukat 1941-ben.⁶⁷ Seres nem emlékezett jól, a KSH-ból többen hoztak ki adatokat. Véleményem szerint a solymári lakosság már a rendelet megjelenése után kapcsolatba lépett a hivatalban dolgozókkal, a március körüli internálások inkább újabb lökést adhattak az egyéni igazolások kérésére.

A solymári KSH-munkatársak 1946-os tevékenységéről nagyon kevés levéltári irat maradt fenn. Néhány erről szóló dokumentum a Waffen-SS tagsága miatt háborús bűntettel gyanúsított (később felmentett) idősebb Pillmann Márton⁶⁸ dossziéjában található. Fia – ifjabb Pillmann Márton – 1939-től kezdve dolgozott a Statisztikai Hivatalban és 1946 elején hat-nyolc embernek segített igazolásokat szerezni.

70

A solymáriaknak segítő KSH-dolgozók tevékenységét a rendkívül kevés forrás miatt nem lehet teljes egészében rekonstruálni. Összesen négy dokumentum maradt fenn ezzel kapcsolatban. Közülük a legjelentősebb a Dömény Pál⁶⁹ által 1946. április 15-én készített jelentés, melyben öt, a KSH-ban dolgozó solymári személyt vádolt meg nagyjából 306-308 darab statisztikai igazolás kihozatalával és még „valamilyen formában elkövetett” hamisítással. A jelentésben szereplő adatokat a következő oldalon található táblázatban foglaltam össze.⁷⁰

Fennmaradtak még ifjabb Pillmann Márton kihallgatásáról készült jegyzőkönyvek és a vele kapcsolatos nyomozás lefolytatásáról készített jelentés. Ezek magyarázatot adnak arra, hogy miért fordultak hozzájuk a solymáriak. Ha csak egy szálon is, de rekonstruálni lehet a solymári KSH-munkatársak „gyorsított eljárását”.

Az 1946. január tizenötödikei BM rendelet után keresték meg ismerősei Pillmann Mártont, abban bízva, hogy a KSH munkatársaként könnyebben és gyorsabban tud hozzáférni a népszámlálási adatokhoz. Pillmann felírta a kérelmezők adatait, majd személyesen adta át azokat a Népszámlálási Osztály vezetőjének. Április 12-i vallomásában a kért igazolásokat a szintén Solymáron lakó Zsolnai Zoltán irodavezető főtiszttól kapta meg. Tudomása volt arról, hogy Tix Anna és Zsol-

név	beosztás	kihozott lapok száma (db)	megjegyzés
Tix Anna ⁷⁰	kisegítő tisztviselő	150	a Népszámlálási Osztályon dolgozott
Zsolnai Zoltán ⁷¹	főtiszt	120	
Pillmann György ⁷²	segédtiszt, kisegítő tisztviselő	25	
Pillmann Márton (ifj.)	segédtiszt	6-8	
Milbich Mártonné	segédtiszt	5	családjával együtt kitelepítették

nai is hozott ki igazolásokat. Az április 17-i kihallgatásakor azonban módosította előző vallomását: Zsolnai Zoltán és közte nem volt kapcsolat, egymástól függetlenül tevékenykedtek. Az igazolásokat a postázó és a kiadó hivatal dolgozóitól kapta, majd Solymáron személyesen adta át az ismerőseinek.⁷¹ Ez volt a „gyorsított eljárás”. A KSH munkatársa a Népszámlálási Osztályon leadta az igazolást kérő személy adatait, ezt pár napon belül kikeresték és kiállították az igazolást. Az igazolást nem postázták ki, hanem a hivatal dolgozója kapta meg, aki személyesen adta át az ismerősének. Ezért próbálkoztak sokan a „gyorsított eljárás”-sal. A többi solymári KSH-s alkalmazott is hasonló módon tevékenykedhetett.⁷² Tix Annát, valamint Zsolnai Zoltánt leszámítva senki sem fogadott el ajándékot.⁷³

A solymári KSH-s dolgozókat a kitelepítési névjegyzék 1946. április 11-i kifüggesztése utáni napon vették őrizetbe.⁷⁴ Ez arra utal, hogy már régóta megfigyelés alatt álltak,⁷⁵ de csak a kitelepítés előtti napokban döntöttek a letartóztatásukról.

A politikai rendőrség attól tarthatott, hogy egyesek az ő közreműködésükkel próbálnak majd hamis igazolásokat szerezni, melyek révén mentesülhetnek a kitelepítés alól.

Nincs nyoma annak és a kevés fellelt irat sem ad támpontot arra vonatkozóan, hogy „sváb mentés” címén bármelyik solymári KSH-alkalmazottat esetleg meghurcolták volna. Milbich Mártonné biztosan tudjuk, hogy kitelepítették, Pillmann Györgyöt és Zsolnai Zoltánt feltehetően nem hurcolták meg. Utóbbi még 1947-ben is főtisztként írt alá.⁷⁶ Seres Tix Annával kapcsolatban csak az igazolások kihozataláról tesz említést.⁷⁷ Egyedül ifjabb Pillmann Márton esetében maradt

fenn a politikai rendőrség jelentése, amelyben a nyomozók szerint: *„Tekintettel arra, hogy csak kijárást követett el, politikai bűncselekmény nem terheli.”*⁷⁸ Bár vele kapcsolatban több irat nem került eddig elő, az előbbi mondat arra utal, hogy őt nem kívánták bíróság elé állítani.

A solymári kitelepítések két ütemben zajlottak le. Az ezzel összefüggő események 1946. április másodikán kezdődtek el, április negyedikén jött létre a kitelepítési szervezet. A KSH adatain alapuló névjegyzéket április hatodikán kezdték összeállítani és tizenegyedikén került kifüggesztésre. Ezen a napon érkezett meg az öt főből álló mentesítési bizottság is. Április 18-án és 23-án indultak a szerelvények. Ezért Tix Anna és a többiek tevékenységének 1946. áprilisa előtt kellett történnie.

DOKUMENTUMOK

1. SZÁMÚ DOKUMENTUM

ÁTTELEPÍTÉSI MINISZTERI
BIZTOSSÁG POLITIKAI
CSOPORTJA
SOLYMÁR.

249./1946.sz.P.R.O.

Tárgy: Solymári lakosok ügye.

J E L E N T É S .

Solymár, 1946.évi Április hó 15-én

Jelentem, hogy Solymár községben nagy mennyiségű statisztikai adatot hoztak ki a statisztikai hivatalban dolgozó solymári lakosok.

Névszerint: Zsolnai Zoltán iroda főtitiszt, Tix Anna kisegítő tisztviselő, Pillmann György kisegítő tisztviselő, Pillmann Márton hivatalbeli segédtsiszt és Milbich Mártonné segédtsiszt.

Feltehető az, hogy mint solymári lakosok és a statisztikai hivatalban dolgoznak valamilyen formában hamisításokat követtek el a statisztikai hivatalban.

Zsolnai Zoltán irodafőtitiszt. kb. 120 darab statisztikai lapot lopott ki, természetbeni juttatásokért /liszt, bor, szalonna, zsír, stb./.

/Mellékelve a jegyzőkönyvek /

Tix Anna aki a Népszámlálási Oszályon dolgozott saját bevallása szerint 150 darab statisztikai lapot hozott ki, melyért ugyancsak természetbeni juttatásokat fogadott el. /Mellékelve a jegyzőkönyvek./

Pillmann György segédtsiszt kb. 25 darab statisztikai lapot hozott ki. Tagadja, hogy valamilyen formában is pénzt vagy természetbeni juttatásokat fogadott volna el. Kikérdeztem az általa megnevezett egyéneket és azok

egyöntetűen vallották, hogy semmiféle pénzt vagy élelmet nem adtak a statisztikai lapért. /Mellékelve a jegyzőkönyvek./

Pillmann Márton segédtiszt hat ember részére hozott ki statisztikai lapot, melyért állítása szerint semmiféle dolgot el nem fogadott.

Milbich Mártonné segédtiszt 5 darab statisztikai lapot hozott ki családja részére, kik német anyanyelvűek és ki is lesznek telepítve a gyanúsítottal együtt.

Az ügyre vonatkozólag csatolom a meglévő jegyzőkönyveket és kérem az ügy további lefolytatását.

Kmf.

Dömény Pál
pol.csop.vez.

BFL - XXV.1.a - 1221 - 1947 Pillmann Márton

2. SZÁMÚ DOKUMENTUM

MAGYAR ÁLLAMRENDŐRSÉG
BUDAPESTI FŐKAPITÁNYSÁGÁNAK
POLITIKAI RENDÉSZETI OSZTÁLYA.

7966/194

Tárgy: Pillmann Márton

J E L E N T É S

Budapest, 1946. április 17.

Jelentem, hogy Pillmann Márton ügyében a nyomozást lefolytattam és a következőket állapítottam meg:

A gyanúsított mint sváb származású solymári lakos, aki a Statisztikai Hivatalban dolgozott, falubeli ismerősei részére a kitelepítéssel kapcsolatban szükséges igazolások megszerzését vállalta. Tagadja, hogy ezért bármilyen ellenszolgáltatást kapott volna, vagy ezeket az igazolásokat nem szabályos úton szerezte volna, esetleg valótlan adatokat tartalmazva.

Tekintettel arra, hogy csak kijárást követett, el, politikai bűncselekmény nem terheli.

/Balogh Antal/
rny. alhdgy.

/Darvas László/
rny. fhdgy. csoportvez.

/Vágó Ödön/
rny.szds.szakcsop.vez.

BFL - XXV.1.a - 1221 - 1947 Pillmann Márton

3. SZÁMÚ DOKUMENTUM

ifjabb Pillmann Márton gyanúsított kihallgatásáról készült jegyzőkönyv.
Solymár 1946. április 12.

[...]

1939. november 13-án léptem be a Statisztikai Hivatalba és annak gh. osztályára kerül kerültem. 1946-ban kb. 6. ember megkért , hogy mivel a Statisztikai Hivatalnál dolgozom és én könnyebben megtudom szerezni a Statisztikai Kimutatásokat, hogy azokat a legrövidebb után szerezzem meg... Én felírtam a kérelmezőknek pontos adatait, és azokat beadtam a Népszámlálási Osztály vezetőjének... Egy pár napra rá Zsolnai Zoltán irodavezető főtisztól megkaptam a kért statisztikai kimutatásokat.

Tagadom, hogy ezért a statisztikai kimutatásokért pénzösszeget, vagy természetbeni juttatást fogadtam volna el. valakitől. Tudomásom van arról, hogy a Tix Anna, aki a Népszámlálási Osztályon dolgozik több statisztikai kimutatást hozott ki solymári lakosok részére, ugyancsak Zsolnay Zoltán irodavezető főtiszt is hozott ki több ízben solymáriak részére statisztikai adatot.

Mást elmondani nem tudok, jegyzőkönyv jól van felvéve és felolvasás után aláíratott.

Kmft.

[Dömény Pál]
r.ny.hdgy.

[ifjabb Pillmann Márton]
vallomást tevő.

BFL - XXV.1.a - 1221 - 1947 Pillmann Márton

4. SZÁMÚ DOKUMENTUM

ifjabb Pillmann Márton gyanúsított kihallgatásáról készült jegyzőkönyv.
Budapest, 1946. április 17.

[...]

A gyanúsított előadja a következőket:

1939 novemberében kerültem a Statisztikai Hivatal alkalmazásába és annak a. gh, osztályára kerültem, itt voltam egészen a legutóbbi időig hosszabb rövidebb megszakításokkal.

1946 január - februárjában kb. 6-8 ismerősöm, solymári lakosok megkértek arra, hogy részükre a kitelepítéssel kapcsolatban szükséges igazolásokat szerezzem meg, mivel én, mint Statisztikai Hivatali alkalmazott ezt gyorsabban el tudom intézni. Én felírtam a kérelmezőknek az adatait és azokat a kérelmező blankettán átadtam a Népszámlálási Osztályra. Majd a kiadó hivatalban lévő postázónak is felhívtam a figyelmét ezekre a nevekre, hogy ne adja ezeket postára, hanem a sürgősség kedvéért majd én kézbesítem ki. Tagadom, hogy mindezért bármilyen ellenszolgáltatást kértem, vagy elfogadtam volna. Tudomásom van arról, hogy a Népszámlálási Osztályon dolgozó Tix Anna, valamint Zsolnay Zoltán, szintén solymári lakosok is foglalkoztak az igazolványok hasonló megszerzésével.

Mást előadni nem tudok, fenti vallomásomat az igazságnak megfelelően minden kényszer nélkül tettem.

[olvashatatlan aláírás]

r.ny. alhdgy.

ifj. Pillmann Márton

gyanúsított

BFL - XXV.1.a - 1221 - 1947 Pillmann Márton

JEGYZETEK

- 1 Az SS (Schutzstaffel - Véderő) fegyveres katonai szárnya volt. A korábban már meglévő fegyveres szervezetekből a II. világháború kezdetén jött létre. A tényleges kiépülése 1940-ben történt meg. A szervezet katonai tevékenysége mellett a náci terror (tömeggyilkosságok, koncentrációs táborok működtetése, stb.) egyik fő végrehajtó szervezete volt.
- 2 A Volksbund (teljes nevén: Volksbund der Deutschen in Ungarn - Németek Népi Szövetsége) a magyarországi németek szervezete volt. Tényleges megalakulása 1939-ben történt meg. Kulturális szervezetként jött létre. A III. Birodalom érdekeit képviselte Magyarországon és jelentős szerepet játszott a Waffen-SS sorozásokban.
- 3 https://www.eleveltar.hu/web/guest/bongesz?ref=TypeDeliverableUnit_ecf8aa4c-eb36-4c51-95b2-7ce632a9bcbe&tenant=MNL, utolsó letöltés 2017. 04. 02.
- 4 A Miniszterelnökség Társadalmpolitikai Szolgálatának 1940-ben történő átszervezése után jött létre. Feladatai közé tartozott az egyesületeknek való segítségnyújtás, propagandatevékenység.
- 5 http://sulinet.hu/oroksegtar/data/magyarorszag_i_nemzetisegek/altalanos/nemzetisegi_politika_magyarorszagon_a_20_szazadban/index.htm, utolsó letöltés 2017. 04. 02.
- 6 Gerhard Seewann: A magyarországi németek története II. kötet, Argumentum, Bp. 2015. 291-292. o.
- 7 Varga Béla (1903-1995) katolikus pap, politikus. 1937-től a Független Kisgazdapárt országos alelnöke. 1939-1944 között országgyűlési képviselő, 1945 áprilisától az Ideiglenes Nemzetgyűlés tagja, novembertől képviselője. 1946. február 27-én az országgyűlés elnökévé választották. 1947 júniusának elején az USA-ba menekült, ahol az emigráció egyik vezetője lett.
- 8 *„Magyarok-e hát ők, vagy nem magyarok? Ha magyarok, alkalmazkodjanak mindenben a magyar szellemiséghez és a magyar történelmi levegőhöz. (Úgy van! Úgy van! — Élénk taps.) Ha pedig nem érzik itt jól magukat és nem akarnak alkalmazkodni hozzánk, akkor az az út, amelyen batyuval jöttek ebbe az országba, nyitva áll előttük, vissza mehetnek azon ma is. (Homicskó Vladimír: Nem jöttünk batyuval!) Nem arra vonatkozik, aki ezt mondja, csak arra, aki nem akar magyarként élni ebben az országban, annak itt nincs keresnivalója (Meskó Zoltán: Úgy van!), újra megismétlem ezt a kijelentésemet. (Pándi Antal: Szóval az érdekmagyarok menjenek ki! — Úgy van! Úgy van! balfelől - Pándi Antal: Aki érdekből magyar! — Szentiványi Lajos: Aki érdekből magyar, az menjen ki!)”* https://library.hungaricana.hu/hu/view/OGYK_KN-1939_15/?pg=231&layout=s utolsó letöltés 2017. 04. 02.
- 9 Peyer Károly (1881-1956) szociáldemokrata politikus, miniszter. 1922-1944 országgyűlési képviselő. 1947-ben kizárták az Szociáldemokrata Pártból. Ezután a Magyar Radikális Párt tagja lett és rövid idő múlva emigrált.
- 10 *„[...] A nemzetiségi kérdésnek két része van: az egyiket demokráciával lehet megoldani, a másikat vagonnal. Mert vannak nemzetiségeink, amelyekkel nem voltak és nincsenek bajaink, de vannak, amelyek nem lehet olyan jogokat adni, mint amilyeneket most élveznek. Nem lesznek differenciáink a románokkal, tótokkal, szerbekkel és más nemzetiségekkel, de lesznek a németekkel, nem azért, mert mi akarjuk, hanem mert ők teremtték meg ezt a differenciát és itt is »Herrrenvolk« akarnak lenni. A háború után bizonyára lesznek zavaros idők, ezalatt rendbe kell hozni a dolgainkat, hogy együtt éljünk azokkal a nemzetiségekkel, amelyekkel biztosan tudom, megtaláljuk majd a megegyezés módját, viszont lesz egy réteg, amellyel nem lehet mást csinálni, mint kiszállítani őket az országból, ahogy most ők csinálják szerte Európában.”* Tilkovszky Lóránt: *A Szociáldemokrata Párt és a nemzetiségi kérdés Magyarországon a II. világháború időszakában* In: *Párttörténeti Közlemények* XXIX. évf. Bp. 1983/4 66-67. o.
- 11 Uo. 70. oldal
- 12 Thirring Lajos: 1941. ÉVI NÉPSZÁMLÁLÁS A népszámlálás története és jellemzése (1981) https://library.hungaricana.hu/hu/view/NEDA_1941_tortenete/?pg=19&layout=s utolsó letöltés 2017. 04. 02.
- 13 Uo.

- 14** Széki gróf Teleki Pál (1879–1941) geográfus, egyetemi tanár, politikus. 1920–1921 és 1939–1941 között Magyarország miniszterelnöke. 1941. április 3-án öngyilkosságot követett el.
- 15** https://www.eleveltar.hu/web/guest/bongeszozref=TypeDeliverableUnit_ecf8aa4c-eb36-4c51-95b2-7ce632a9bcbe&tenant=MNL, utolsó letöltés 2017. 04. 02.
- 16** Marchut Réka: *A Pest megyei németek kitelepítése és annak előzményei* – doktori disszertáció: <http://doktori.btk.elte.hu/hist/marchut-reka/diss.pdf>, utolsó letöltés 2017. 04. 02.
- 17** Uo.
- 18** Uo. valamint Ritter György: *Háború és elűzés – Emlékek a második világháborúról és az 1946-os német kitelepítésről*. Napkút füzetek 58. szám, Napkút Budapest, 2011. 28–29. o., Seres: 339. o.
- 19** 1946. május 25-én jelent meg az 5805/1946. M.E III. sz. körrendelet, mely a kitelepítés alól mentesítette azokat, akik az 1941-es népszámlálás során magukat magyar nemzetiiségűnek és német anyanyelvűnek vallották.
- 20** A NK 12330/1945. M.E. sz. rendeletének 1.§ értelmében, aki az 1941-es összeírásakor német nemzetiiségűnek vagy anyanyelvűnek vallotta magát, köteles áttelepülni.
- 21** Ritter: 28. o.
- 22** Németország 1945. május 8-án, Japán 1945. szeptember 2-án kapitulált.
- 23** 1945. július 17. – 1945. augusztus 2.
- 24** http://www.bibl.u-szeged.hu/bibl/mil/ww2/doksi/potsdami_kozlemeny.html utolsó letöltés 2017. 04. 02
- 25** A Budapesti Nemzeti Bizottság jegyzőkönyvei 1945-1946. Bp., 1975. Budapest Főváros Levéltára kiad., Szerk.: Gáspár Ferenc és Halasi László. Jegyzőkönyv, 1945. április 11. 82–84. o.
- 26** Basch Ferenc (1901–1946) politikus. A 30-as évektől a nemzetiszocialista eszmék híve. 1938-tól a VDU vezetője.
- 27** Gruber Jakab VDU-, testvére, Antal SS-tagként szerepel Seres István *Adalékok és emlékiratok Solymár nagyközség történetéhez* című könyvében (Helytörténeti Alapítvány, Solymár, 2002). 297. és 322. o.
- 28** Gruber Antal, solymári lakos cipész. Kényszerorozott SS-tag, megszökött az SS-től, a németek elfogták és újból besorozták katonának. A háború végén orosz fogságba esett, 1947 decemberében tért haza, internálták. A Népbírószág szabadon bocsátotta, de az internálásból nem engedték haza. A község akkori előljárói és vezetői több alkalommal kérték Gruber Antal szabadon bocsátását.
- 29** Gruber Jakab: helyi VDU-vezető 1944 augusztusában.
- 30** A Solymári Nemzeti Bizottság tagjainak 1948. február 29-i levele a belügyminiszterhez Gruber Antal szabadon bocsátása érdekében. – ÁBTL 3.1.9. V-64137
- 31** Kovács Zoltán András – Számvéber Norbert: *A Waffen-SS Magyarországon*, BusinessWeek – Hadtörténelmi Levéltár, Bp., 2001. <http://mek.oszk.hu/05000/05002/html/#d1e1421> utolsó letöltés 2017. 04. 02.
- 32** Seres 319. o.
- 33** Melléklet a 30.511/eln. 13-1944 IM.IV. számú rendelethez ÁBTL 4.1. A-1124/1
- 34** Uo.
- 35** Uo.
- 36** Hegedűs András szíves közlése
- 37** Seres 307. o.
- 38** Melléklet a 24.370/eln. 13-1944 H.M. számú rendelethez ÁBTL 4.1. A-1124 és az ÁBTL 4.1. A-1124/1
- 39** Seres 325. o. Vokó (sic!) Károlyként tünteti fel.
- 40** ÁBTL 4.1. A-1124
- 41** Seres: 324. o.
- 42** Uo.
- 43** Uo. 324. o.
- 44** ÁBTL 3.1.9. V-64152
- 45** Kovács Zoltán András – Számvéber Norbert: *A Waffen-SS Magyarországon*, BusinessWeek – Hadtörténelmi Levéltár, Bp., 2001. <http://mek.oszk.hu/05000/05002/html/#d1e1421> utolsó letöltés 2017. 04. 02.
- 46** Uo.
- 47** A sorozással kapcsolatos rendelet a dr. Jablonkay István Helytörténeti Gyűjteményben őrzött Csomay-hagyaték között található.
- 48** ÁBTL 3.1.9. V-64137
- 49** Uo.
- 50** Uo., valamint BFL XXV. 2.b. 6860/1947
- 51** Ritter: 12-17. o., valamint ÁBTL-BFL XXV. 1.a. 334/1946, BFL XXV. 2.b. 6860/1947, ÁBTL 3.1.9. V-63480
- 52** ÁBTL 3.1.9. V-63480
- 53** https://library.hungaricana.hu/hu/view/OGYK_RT_1945/?pg=92&layout=s utolsó letöltés 2017. 04. 02.
- 54** 12.330/1945. M.E. sz. rendelet a magyarországi német lakosságnak Németországba való áttelepítéséről, Magyar Közlöny, 1945. december 29.
- 55** Matthias Beer: *A németek elűldözése Magyarországról és beilleszkedésük a meg-*

- osztott Németországba, *Okok, folyamatok, eredmények*, In: Régió 14. évf. (2003.) 1. sz. <http://epa.oszk.hu/00000/00036/00049/pdf/05.pdf> utolsó letöltés 2017. 04. 02.
- 56** 1946. június 30-ig működött. Feladatait a Belügyminisztérium vette át.
- 57** Az Ideiglenes Nemzeti Kormány 1945. évi 1.710. M. E. számú rendelete a Népgondozó Hivatal felállításáról. https://library.hungaricana.hu/hu/view/OGYK_RT_1945/?pg=166&layout=s utolsó letöltés 2017. 04. 02.
- 58** Az Ideiglenes Nemzeti Kormány 1945. évi 3.820. M. E. számú rendelete az 1.710/1945. M. E. sz. rendelet 2. §-ának 5. pontja alá eső személyekre vonatkozó intézkedésekről és a Népgondozó Hivatal hatáskörének kiterjesztéséről, https://library.hungaricana.hu/hu/view/OGYK_RT_1945/?pg=262&layout=s utolsó letöltés 2017. 04. 02.
- 59** Uo.
- 60** A nemzeti kormány 1945. évi 12.330. M. E. számú rendelete a magyarországi német lakosságnak Németországba való áttelepítéséről https://library.hungaricana.hu/hu/view/OGYK_RT_1945/?pg=1140&layout=s utolsó letöltés 2017. 04. 02.
- 61** A belügyminiszter 70.010/1946. B. M számú rendelete, http://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/magyarorszag_i_nemzetisegek/nemetek/a_magyarorszagba_valo_atelepitese_es_az_1941_evi_nepszamlalas/index.htm utolsó letöltés 2017. 04. 02.
- 62** Seres 347. o. A főispánnak írt levél másolata a Csomay-hagyatékban is megtalálható.
- 63** A válaszlévlé teljes terjedelmében közölve – Taller János: *Egy elveszett levél* In. Solymári Magazin III. évf. 2013. június, 22. o.
- 64** Csomay-hagyaték: Nemzeti Bizottság és előljárási ülésekre való meghívói
- 65** A solymári kitelepítések két ütemben zajlottak le. Az ezzel összefüggő események 1946. április 2-án kezdődtek el, április 4-én jött létre a kitelepítési szervezet. A KSH adatain alapuló névjegyzéket április 6-án kezdték összeállítani és 11-én került kiüggesztésre. Ezen a napon érkezett meg az öt főből álló mentesítési bizottság is. Április 18-án és 23-án indultak a szerelvények. Ezért Tix Anna tevékenységének 1946 áprilisa előtt kellett történnie. Seres 347-348. o.
- 66** Uo.
- 67** Uo.
- 68** Seres: 324. o. A kitelepítettek listáján is szerepel.
- 69** Rendőrnymozó hadnagy, az áttelepítési csoport vezetője. 1945-ben Taller András volt SS ügyében ő hallgatta ki a tanúkat. ÁBTL 3.1.9. V-72887
- 70** Dömény Pál 1946. április 15-i jelentése BFL XXV.1.a - 1221 - 1947
- 71** Makkos Jánosné Tix Anna (1922-1987). Az 1940-es évek közepén biztosan KSH-alkalmazott. Az 50-es évek közepén a KTSZ (Kisipari Termelőszövetkezet) tisztviselőjeként említik – Hegedűs András szíves közlése.
- 72** Zsolnai Zoltán az 1940-es években a KSH munkatársa, 1947-ben is főtisztként írt alá. 1974-ben hunyt el. Hegedűs András szíves közlése.
- 73** Feltehetően az 1922-ben született Pillmann Györgyről van szó.
- 74** Ifjabb Pillmann Márton 1946. április 12-i és 1946. április 17-i vallomása BFL XXV.1.a - 1221 - 1947
- 75** Tix Anna és Zsolnai vallomásának hiányában csak következtetni lehet arra, hogy az irodafőtisztként dolgozó Zsolnai a hozzá forduló adatainak kikeresésével többnyire a szintén solymári Tix Annát bírhatta meg.
- 76** Dömény jelentése BFL XXV.1.a - 1221 - 1947
- 77** Ifjabb Pillmann Márton 1946. április 12-i vallomása BFL XXV.1.a - 1221 - 1947
- 78** „A II. világháború után nagyon sokan fordultak a KSH-hoz egyéni igazolás ügyében. Az igazolásokat az 1941-es adatok alapján adták ki. Hasonlóan a mai jogszabályokhoz, az akkori felfogás szerint is a saját adataival mindenki maga rendelkezett. Az egyéni kérelmek sokasága leterhelte a Népszámlálási Osztályon dolgozókat. Mivel az igazolás létfontosságú volt, rövid időn belül örök jelentek meg az épület bejárata előtt. 1946. március 5-én adta hírül a sajtó, hogy a KSH-ban „sváb mentés” miatt több személyt tartóztattak. A politikai rendőrség állítása szerint pénzért hamis igazolásokat adtak ki vagy kiemelték azokat. Dr. Lakatos Miklós véleménye szerint nem könnyű eldönteni, hogy a fővádlott Abafi Lajosról elnevezett ügy egy jól megszerzett koncepció per vagy közönséges vesztegetési ügy volt.” http://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/magyarorszag_i_nemzetisegek/nemetek/a_magyarorszag_i_nemetek_kitelepitese_es_az_1941_evi_nepszamlalas/index.htm utolsó letöltés 2017. 04. 02.
- 79** L. 62. lábjegyzet.
- 80** Seres 348. o.
- 81** Darvas László 1946. április 17-i jelentése BFL XXV.1.a - 1221 - 1947